

KATI RANTALA

Velkojen syövereissä

Jera & Jyri Hänninen, *Suomalainen velkakirja. Ihmisten elämä velkaantuvassa maassa.*
Into, Helsinki 2015. 189 s.

Kirjailija Jera Hänninen ja taloustoimittaja Jyri Hänninen ovat käsitelleet yhdessä aiemmin köyhyyttä ja ääriajattelua. Vaikeiden yhteiskunnallisten ongelmien parissa ollaan nytkin. *Suomalainen velkakirja* on ajankohtainen ja moniulotteinen erittely velan lieveilmiöistä. Kirjoittajien sanoin teos ”kertoo siitä, mitä tapahtuu kun ihminen ja valtio menettävät ylivelkaantumisen vuoksi itsenäisyytensä” (14).

Kun finanssikriisi saapui Eurooppaan, ”talouskuplasta ja pankkikriisistä tehtiin määrätietoisesti valtioiden velkakriisi” (12). Velkaantunut valtio joutuu tekemään tiliä troikalle, ja vastaavasti velkaongelmaisen kansalaisen vastassa on koneisto perinnästä ulosottoon. Sen myötä menevät luottotiedot. Valtion velkakriisin avulla perustellaan puolestaan leikkauksia, mikä palvelee erityisesti omistavaa luokkaa ja kasvattaa kuilua rikkaiden ja köyhien välillä. Samalla kun yritykset tavoittelevat voittoa, ihmisiä kannustetaan kuluttamaan. Kalliita luottoja tyrkätään köyhille, jotka pakon edessä niitä myös ottavat ja joutuvat entistä ahdistavampaan loukkuun. Pika-vipin kun saa nopeasti ilman, että asioitaan tarvitse tilittää sosiaaliviranomaiselle.

Tyyliään kirja on poleemista aikalauskritiikkiä. Salapoliisien tavoin kirjoittajat selvittävät yllä kuvatun ”tuhokapitalismin” harjoittajien kyseenalaisia taustoja. Kirjassa luodaan monipuolinen kuva velan rakenteellisista taustoista, velkabisneksistä, huonosti toimivasta sosiaaliturvasta, velanhoidon viranomaisjärjestelyistä ja velkaongelmien seittiin joutu-neista räpiköivistä ihmiskärpäisistä.

Paha hämähäkki on sulautunut seitin tahmeaan verkkoon, joka kytkee eri toimijat toisiinsa. Suomalaisen velkasaatavat kulkeutuvat ros-kapankki Arsenalista valtiovarainministerin päätöksellä norjalaisen Aktiv Kapital -perintäyhtiön kautta yhdysvaltalaiselle firmalle Delawareen. Helsingin kaupunki ei myönnä perheelle 800 euroa kuussa maksavaa asuntoa vuokratäristien takia, mutta samojen rästien vuoksi kaupunki vuokraa perheelle asunnon yksityiseltä majoituspalvelulta 2 000 eurolla kuussa. Velkaongelmainen ei näy köyhyystilastoissa, vaikka ulosotto verottaa kolmanneksen pienistä tuloista. Eikä ulosottoa huomioida päivähoitomaksuissa, jotka lasketaan bruttotulojen mukaan.

Kirjassa eritellään lukuisia vastaavia, kiintoisia esimerkkejä yhteiskunnallisten järjestelmien leikkauspisteistä, joiden yhteisenä nimitäjänä on velka. Vaikka antaumuksellisen vääryys- tai köyhyyskuva-uksen yhteys velkateemaan katoaa

toisinaan hetkeksi, taustalla on yhtä kaikki pankkijärjestelmän ja ylipäänsä taloudellisen eliitin valta yhteiskunnallisissa asioissa.

Analyysin rinnalla esitellään kertomuksia luottotietonsa menettäneiden ja ulosottoon päätyneiden tai ylipäänsä köyhien ihmisten päivittäisistä kamppailuista. Nämä tarinat ovat kiitettävän moniulotteisia. Laskujen, asumiskulujen, maksuhäiriömerkintöjen ja ulosottomaksujen kanssa kamppailevia kansalaisia ei esitetä yksituumaisesti järjestelmän uhreina vaan myös ihmisinä, jotka tekevät virheitä tai toimivat huolimattomasti. Joillakuilla käy vain huono tuuri. Kärsvien suuri häpeän tunne koskettaa lukijaa. Taustalla voi olla työttömyyttä, sairastumista tai vain tietämättömyyttä siitä, miten jokin asia tulee hoitaa. Mutta velkojen maailmassa virheet kustautuvat nopeasti, jos laskujaan ei maksa ajoissa, oli syy kuinka ymmärrettävä hyvänsä. Tämä viesti tulee selkeästi esille.

Kirjoittajat osoittavat, miten monimutkainen kansalaisten velkaongelmien ”hoitoon” laadittu järjestelmä perimisineen, maksuhäiriömerkintöineen ja ulosottoineen on. Lisäksi velka-asioita säätelevät lait muuttuvat aika ajoin. Kenen tahansa on vaikea hallita järjestelmän yksityiskohtia, jotka ovat velkaongelmaisen arjenhallinnan näkökulmasta kuitenkin olennaisia.

Valitettavasti ”velanhoidon” yksityiskohdat eivät ole aina hallussa kirjoittajillakaan. Heidän pyrkimyksensä yhdistää salapoliisityö, analyttisyys ja tarinallisuus poleemiseen kriittisyyteen, jossa ahneus on kaiken läpitunkeva ja tuhoava voima, johtaa toisinaan harmillisiin ylilyönteihin ja epätarkkuuksiin. Toki poleemisuus lajityyppinä sopii tähän kirjaan. Va-

”Pikavipeistä velkaongelmiin joutuneiden määrä on selvästi vähentynyt, joskin velkapääomat ovat nousseet.”

listunut lukija tietää, että maailma on monimutkaisempi kuin miltä se näyttää kärjistävien ja yksinkertaistavien ilmaisujen värittämänä. Jossain kohtaa tulee vastaan kuitenkin raja, jonka jälkeen yleinen uskottavuus alkaa kärsiä.

Osa ylilyönneistä on toki pelkkää retoriikkaa, jota ei pidäkään ottaa kirjaimellisesti, kuten tarina epätoivoisista vertaislainojen hakijoista, jotka ”ovat valmiit maksamaan tähtitieteellistä korkoa esimerkiksi voidakseen yhdistää useita kulutusluottoja yhdeksi lainaksi” (79). Usein kirjoittajat hämmäntävästi kuitenkin sekoittavat asioita, väittäen yhtäällä yhtä ja toisaalla toista. Esimerkiksi perintätoimistot kuvataan ahneina riistäjinä, joille ennustetaan yhä lihavampia vuosia. Kirjoittajat käyttävät lähteinä usein lehtijuttuja, joten samaa metodologiaa soveltaen voisi väittää myös vastakkaista: Syyskuussa 2015 uutisoitiin, että perintätoimisto Lindorff aloitti yt-neuvottelut, syynä perinnän toimeksiantojen väheneminen. Samaan tapaan kirjoitettiin OK Perinnästä keväällä 2014, jolloin perintöjen laskun syyksi esitettiin vuoden 2013 keväällä uudistunut perintälaki. Sivulla 107 kirjoittajat itsekin toteavat, että perintälaki on vähentänyt ulosoton asiamääriä. Hänniset myös kirjoittavat perijöiden tietävän ”ettei [ylivelkaantunut] ihminen selviä veloista kompastumatta, mutta mitä kauemmin ihminen kävelee kaatumatta, sitä enemmän hän tuottaa perintätoimistolle” (83). Myöhemmin kirjassa tulee silti ilmi, että ulosotossa suuri määrä veloista jää perimättä, koska velallinen on todettu varattomaksi. Itse asiassa perintätoimistoilla on valtavasti asiakkaita, joiden velkoja ei edes viedä ulosottoon, koska se ei olisi kannattavaa. Perintätoimisto muistuttaa toki veloista

silloin tällöin siinä toivossa, että velallinen maksaisi edes jotain ja ettei velka vanhenisi. Velat on saatettu ostaa halvalla, mutta kaikki perintä ei ole kuitenkaan ihan niin tuottoisaa kuin tekstistä voisi toisinaan päätellä.

Toinen kummallisuus liittyy velkajärjestelyn käsittelyyn. Yhtäällä todetaan, että velkajärjestelyyn pääsyä helpottava lakiuudistus tuli voimaan vuonna 2014, mutta toisaalla voimaantulon ajankohdaksi annetaan vuoden 2015 alku, mikä on oikea tieto. Näiden välissä todetaan, että ”Suomessa on parikymmentä vuotta laman jälkeen *vihdoin kehitetty lain-säädäntöä, joka helpottaa ylivelkaantuneiden asemaa*. Laki mahdollistaa nykyisin velkasaneerauksen, jossa osa veloista annetaan anteeksi” (93, kursiivi lisätty). Todellisuudessa velkajärjestelylaki tuli alun perin voimaan jo 1993. Vuoden 2015 uudistus toi lähinnä lisähelpotuksia velallisen hyväksi. Sivulla 112 muistellaan puolestaan oikeasuuntaisesti ”lamma seuranneita huippuvuosia”, jolloin ”yksityishenkilön velkajärjestelylaki astui voimaan”. Lopuksi samalla sivulla arvellaan, että 2015 voimaan tullut uusi laki *[sic]* olisi ikävä uudistus perintätoimistoille tai maksuhäiriömerkinnöillä bisnestä tekeväälle Asiakastiedolle, ”joille ylivelkaantuneet ovat kaiken alku ja syvälle maahan ulottuva, tukeva juuri”.

Kirjoittajat antavat velkajärjestelylain voimaantulosta päivityksineen siis sekavan, mutta itse asiassa myös turhan ruusuisen kuvan. Tilastokeskuksen nettisivuilla näkyy, ettei velkajärjestelyiden määrä ole juurikaan noussut uudistuksesta huolimatta: tammi–syyskuussa 2015 velkajärjestelyhakemuksia jätettiin 0,3 prosenttia enemmän kuin vastaavana aikana vuotta aiemmin. Velkajärjestelyyn pääsulle on portinvartijansa,

etenkin velkaneuvojat ja käräjäoikeus. Jo näiden tahojen niukat resurssit huomioon ottaen on ymmärrettävää, ettei hakemusten määrä ole noussut räjähdysmäisesti.

Vuonna 2013 voimaan tulleesta pikavippien korkokattosäätelystä puolestaan sanotaan: ”Lakimuutoksen vaikutukset ja logiikka olivat lopulta lähes päinvastaiset, kuin tavoitteena oli” (77). Väitettä ei perustella. Ainoastaan todetaan, että vuonna 2012 lähinnä pikavipeistä velkaantuneiden velat olivat keskimäärin 8 400 euroa ja kahta vuotta myöhemmin 12 200 euroa. Lukujen taustaa ei avata. Julkiset tilastot sen sijaan kertovat, että velkomustuomioiden määrä on laskenut huomattavasti, mikä on linjassa pienlainojen myöntämisen vähene-misen kanssa. Eri tahoilla on kylläkin huomattu, että uudistuksen jälkeen otetut pienlainat ovat keskimäärin aiempaa suurempia. Tammikuussa 2016 ilmestynyt Kriminologian ja oikeuspolitiikan raportti vahvistaa, että pikavipeistä velkaongelmiin joutuneiden määrä on velkomustuomioiden valossa selvästi vähentynyt, joskin ”jaljelle jääneillä” velkapääomat ovat nousseet. Uudistus on analyysin mukaan purrut etenkin nuoriin aikuisiin, joista oltiin erityisen huolissaan.

Esimerkkejä olisi lisää, myös epämääräisiä premissejä, joita ei pysty tarkistamaan mutta joista johdetaan vahvoja päätelmiä. Virheet ja ylimalkaiset väitteet pilasivat sinänsä antoisaa lukukokemustani niissäkin kohdissa, jotka vaikuttivat kyllä uskottavilta mutta joiden todenperäisyyttä en kyennyt vahvistamaan. Tai ehkä kykenisin, jos näkisin vaivaa, mutta kirjoittajien tulee pystyä vakuuttamaan lukijansa niin, ettei tarkistelujen tarvetta edes synny.